

TARTU ÜLIKOOL
Ülikooli 18,
50090 Tartu, Eesti
tel +372 737 5100
faks+372 737 5440
proffice@ut.ee
www.ut.ee

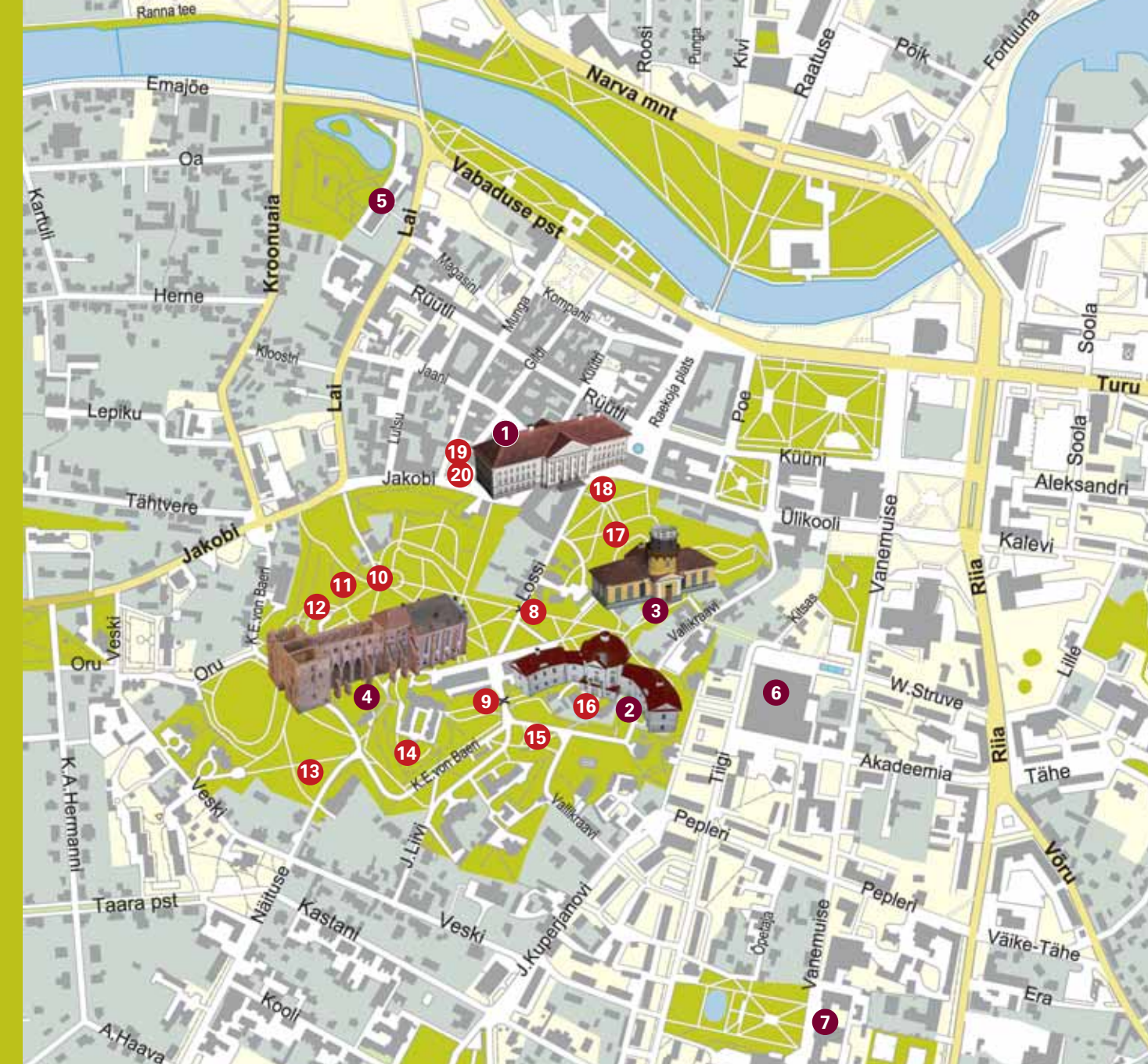

TARTU ÜLIKOOLIS
muuseumid • vaatamisväärsused

Tartu Ülikool kutsub tutvuma oma muuseumide, ajalooliste hoonete ja vaatamisväärsustega.

- 1 Ülikooli peahoone, Kunstimuuseum
- 2 Vana anatoomikum
- 3 Tähetorn, Teaduskeskus AHHA
- 4 Toomkirik, Ajaloo muuseum
- 5 Botaanikaaed
- 6 Raamatukogu
- 7 Zoologiamuuseum
Geologiamuuseum
- 8 Inglisild
- 9 Kuradisild
- 10 Karl Ernst von Baer
- 11 Karl Simon Morgenstern
- 12 Kristjan Jaak Peterson
- 13 Hermann Adolf Alexander Schmidt
- 14 Ernst von Bergmann
- 15 Rahvaste monument
- 16 Friedrich Robert Faehlmann
- 17 Friedrich Georg Wilhelm Struve
- 18 Nikolai Pirogov
- 19 Gustav II Adolf
- 20 Wilhelm Friedrich Ostwald

Tartu Ülikool tugineb kindlale ajaloolisele vundamendile. Osa teaduspärandist, mis sai alguse akadeemiliste kollektsioonidena, asub ülikooli muuseumides ja on tänapäeval avatud kõigile huvilistele.

Omanäoline ja väärtuslik ajaloopärand on kogu ülikooli hoonekompleks, mille seob ühtseks tervikuks Toomemägi ja seal asuv park koos mälestusmärkidega. Paljud ülikooli ajaloolised hooned on saanud omamoodi Tartu sümboliteks, kandes endas akadeemilist vaimsust ülikooli algusaegadest kuni tänapäevani.

Toomemägi on oluline koht Tartu linna kujunemisloos. VIII–XIII sajandil asus praeguse tähetorni kohal eestlaste linnus, mida on mainitud kirjalikes allikates juba 1030. aastal. See on Tartu esmamainimine. Hiljem asus samas kohas piiskopiloss – keskaegse Tartu piiskopiriigi keskus. Kui XIX sajandi alguses ülikool taasavati, andis keiser Paul I Toomemäe, mida linlased tollal kasutasid karjamaana, ülikooli valdusse ning sinna rajati park ja ülikooli hooned. Esimesena valmis **anatoomikumi** rotund, peatselt ka ülikooli **peahoone**, samuti **tähetorn**. Keskaegse võimsa **toomkiriku** varemetesse rajati ülikooli raamatukogu.

Inglisillal, Toomemäe sümbolisel väraval, on kiri *otium reficit vires* (puhkus taastab jõu). Kosutaval jalutuskäigul pargialleedel kohtab ausambaid ülikooliga seotud kuulsustele, kelle seas on munaraku avastaja, maailmakuulus **Karl Ernst von Baer**, esimesi aseptika rakendajaid haavaravis kirurg **Ernst von Bergmann**, kliinilisele hematoloogiale aluse pannud füsioloog **Hermann Adolf Alexander Schmidt**, topograafilise anatoomia ja välikirurgia rajajate hulka kuuluv **Nikolai Pirogov**, kirjamees ja arst **Friedrich Robert Faehlmann**, meridiaanikaare mõõtmist juhendanud ja kaksiktähti uurinud astronoom **Friedrich Georg Wilhelm Struve** ning esimene eesti luuletaja **Kristjan Jaak Peterson**. Toomel asuv sammas tähistab ülikooli raamatukogu ja kunstimuseumi rajaja **Karl Simon Morgensterni** aeda, mille ta ülikoolile kinkis.

Ülikooli peahoone taga seisab ausammas ülikooli asutajale Rootsi kuningale **Gustav II Adolfile** ning sealsamas ülikooli seinal on mälestustahvel ülikooli kasvandikule, Nobeli preemia saanud keemikule **Wilhelm Friedrich Ostwaldile**. Anatoomikumi taga kunagises vallikraavis asub **Rahvaste monument**, mis tähistab kohta, mille alla maeti ülikooli peahoone ehituse käigus leitud inimluud.

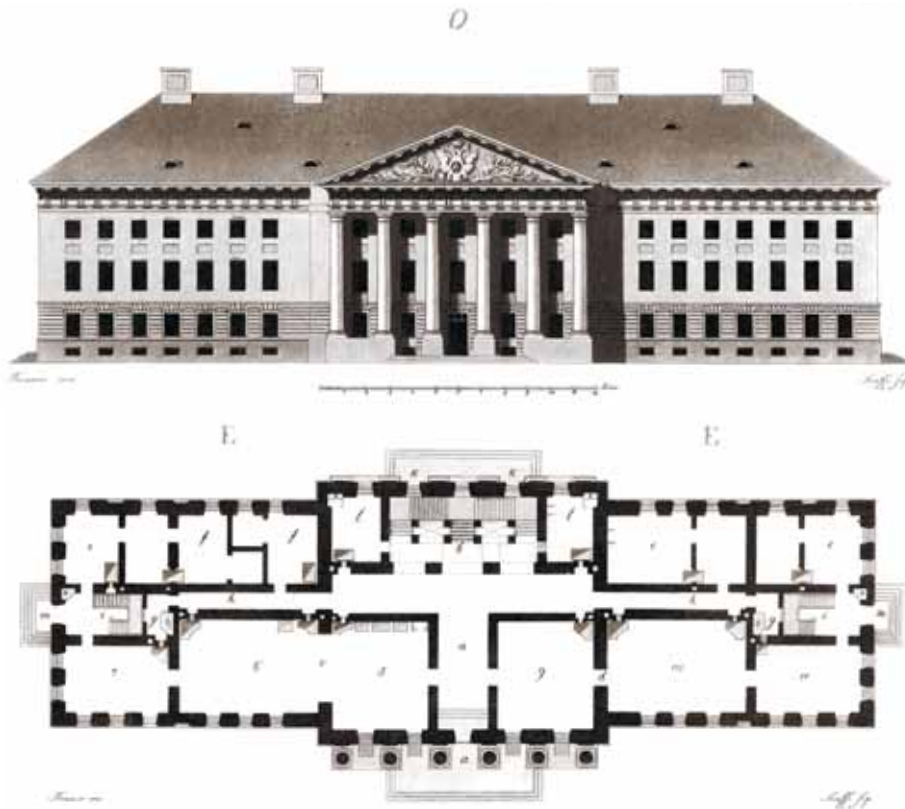

YARTU MAJLISI

Peahoone

Tartu Ülikooli peahoone on üks silmapaistvamaid klassitsistliku arhitektuuri pärleid Eestis. Hoone ehitati 1804–1809 ülikooli arhitekti Johann Wilhelm Krause projekti järgi.

Aula

Aula on ülikooli kauneim siseruum oma klassitsistlikus ilus ja lihtsuses. Peahoone avamise pidulik aktus toimus 31. juulil 1809. Sellest ajast alates tähistatakse aulas kõiki ülikoolielu suursündmusi ja pidupäevi.

Aula broneerimine üritusteks Tartu Ülikooli teabetalitusest
tel +372 737 5685, +372 511 9188
faks +372 737 5440
e-post: aula@ut.ee
www.ut.ee/yldosakond
Ülikooli peahoone, aula ja kartseriga saab tutvuda
kunstimuuseumi vahendusel.

Kartser

Ülikooli peahoone põõningul asub ajalooline kartser, kus omal ajal istusid üliõpilased, kes olid rikkunud avalikku korda ja ülikoolis kehtinud käitumisreegleid. Kartserikaristuse määras ülikooli kohus. Paljud üliõpilased jäädvustasid oma kartseris viibimise joonistuste, salmide või monogrammidega seintel, lagedel ja ustel.

Kartseriga saab tutvuda kunstimuuseumi vahendusel.

Tartu Ülikooli Kunstimuuseum

asutatud 1803

Eesti vanimas muuseumis, mis on tegutsenud üle kaheksa sajandi, on säilinud haruldane XIX sajandi keskel loodud Pompeji maalingutega interjäär. Värvilistele seinamaalidele on huvitavaks kontrastiks antiikaja silmapaistvamate skulptuuride valged kipsjäljendid. Muuseumis saab tihti näha mitmesuguseid ajutisi näitusi – siin on eksponeeritud vanagraafikat, vene ikoone ning ka kaasaegset eesti kunsti.

Muuseum on avatud
esmaspäevast reedeni kell 11–17,
ettetellitud ekskursioonidele
ka laupäeval ja pühapäeval
tel +372 737 5384
faks +372 737 5440
e-post: kmm@ut.ee
www.ut.ee/artmuseum
Ülikooli 18, 50090 Tartu

Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseum

asutatud 1976

Muuseumi püsiekspositsioon annab ülevaate ülikooli ajaloost alates 1632. aastast kuni tänapäevani. Eksponeeritud teadusaparatuur on suure teadusajaloolise väärtusega. Külastaja võib siin näha araabia gloobust XIV sajandist, kullakaalusid aastast 1560, Dollondi pikksilma XVIII sajandist, maagloobust 1804. aastast, rektor Parroti füüsikakabinetti XIX sajandi algusest jne. Samuti saab pilku heita lahkamiskambrisse ja alkeemiku töötuppa. Morgensterni saalis ja valges saalis korraldatakse sageli kontserte ja pidulikke vastuvõtte.

Avatud kolmapäevast pühapäevani kell 11–17, ettetellitud ekskursioonidele ka teistel aegadel
tel +372 737 5677, +372 737 5674
e-post: ajaloomuuseum@ut.ee
www.ut.ee/REAM
Lossi 25, 51003 Tartu

Tartu Ülikooli Zooloogiamuuseum

asutatud 1822

Ülikooli zooloogiamuuseum on Balti riikide suurim ja vanim omataoline, mille kolleksioonid said alguse ülikooli looduskabinetist 1802. aastal. Muuseumi kolmes saalis tutvustab maailma ja Eesti loomastikku 5000 eksponaadist koosnev väljapanek. Rikkalik on lindude valik. Eksootilisematest imetajatest võib näha nokklooma, sipelgasiili, sipelgaõgijat ja laisikuid. Suurimad on jääkaru, lõvi, tiigri ja piisoni kaavikud. Välja on pandud kaelkirjaku, ninasarviku, elevandi, vaala ja mitmete teiste loomade luustikud. Korallid, limused, putukad jt selgrootud on esindatud mitme tuhande liigiga.

Avatud kolmapäevast pühapäevani kell 10–16,
tel +372 737 5833
e-post: zooloogiamuuseum@ut.ee
www.ut.ee/BGZM
Vanemuise 46, 51014 Tartu

Tartu Ülikooli Geoloogiamuuseum

asutatud 1820

Geoloogiamuuseumile pani 1802. aastal aluse taasavatud ülikooli looduskabinet. Ekspositsioonis võib näha mineraale, eri koostisega meteoriite, kivimeid ja kivistisi kõikidest ajastutest. Põhjalik on Eesti paleontoloogia ja geoloogia väljapanek, ülevaade antakse inimese evolutsioonist. Muuseumis on võimalik tutvuda Tartu lähedalt Aruküla koobastest välja kaevatud umbes 390 miljonit aastat vana ning ligi kahe meetri pikkuse Devoni ajastu rüükalaga ning ligi 40 tuhat aastat vana mammuti koljuga.

Avatud kolmapäevast pühapäevani kell 10–16,
tel +372 737 5839
faks+372 7375 836
e-post: geoloogiamuuseum@ut.ee
www.ut.ee/BGGM
Vanemuise 46, 51014 Tartu

Tartu Ülikooli Botaanikaaed

asutatud 1803

Maailma 2400 botaanikaaias seas üks vanimaid botaanikaaedu on kujundatud maailmakuulsate botaanikute, professorite Ledebouri, Bunge jt juhtimisel. Botaanikaaias kasvab 6500 taimeliiki maakera kõikidest kliimavöönditest, mistõttu on see aed kõige liigitihedam ala kogu Eestis. Botaanikaaias palmihoone on Baltimaade suurim ja liigirikkaim.

Avatud iga päev kell 7–19 (suvel kuni 21),
külastuskeskus ja kasvuhooned iga päev kell 10–17
tel/faks +372 737 6218
e-post: botaed@ut.ee
www.ut.ee/botaed
Lai 38, 51005 Tartu

Tartu Ülikooli Raamatukogu

asutatud 1802

Tartu Ülikooli Raamatukogu on Eesti vanim ja suurim ning arvukaima kasutajaskonnaga teadusraamatukogu. Tänapäeva raamatukogu on ülikooli keskpunktiks, ühendades traditsioonilist ja modernset keskkonda. Raamatukogus on 3,7 miljonit teavikut, külastajaid päevas ligi 2000. Raamatukogu teevad ainulaadseks selle teadus- ja kultuuriloolise väärtusega kogud, milles on teiste hulgas Immanuel Kanti käsikirjapäränd, Albrecht Düreri ja Rembrandti graafilised lehed, Eesti- ja Liivimaa kroonikate käsikirjad, maailma esimese paberfoto valmistaja William Henry Fox Talboti originaalfotod, Aleksandr Puškini surimask jpm. Raamatukogu näitusesaalides tutvustatakse raamatute, käsikirjade ja fotode kaudu ülikooli teadussaavutusi ning korraldatakse ka kunstinäitusi. Raamatukogu konverentsikeskus pakub konverentsiruumi ja -teenindust.

Avatud esmaspäevast reedeni
kell 9–21,

laupäeval ja pühapäeval
kell 11–17

tel +372 737 5702 (üldinfo)
+372 737 5749

(konverentsikeskus, näitused,
ekskursioonid ettetellimisel)

e-post: library@utlib.ee
www.utlib.ee

W. Struve 1, 50091 Tartu

Tähetorn

Tähetorn valmis XIX sajandi alguses arhitekt Johann Wilhelm Krause projekti järgi. Tähetorni direktor astronoom Friedrich Georg Wilhelm Struve sai kuulsaks kaksiktähtede uurijana ja pani aluse tähtede kauguse mõõtmisele. Tema juhendamisel mõõdeti nn Struve geodeetiline kaar Põhja-Norrast Musta mereni, millel on suur tähtsus astronoomia, geodeesia ja kartograafia arengus. Struve ettevõtmisel muretseti tähetorni maailma suurimate teleskoopide hulka kuulunud Fraunhoferi refraktor. Tähetorni ehituslikud konstruktsioonid ja mehaanika on säilinud 200 aasta tagusel kujul ja on täiesti töökorras nagu ka tähetornis töötav Zeissi teleskoop.

Teaduskeskus AHHA asutatud 1998

AHHA on esimene teaduskeskus Baltimaades, kus arendatakse uuenduslike meetoditega teaduse ja tehnoloogia tutvustamist. Interaktiivsed haridusnäitused, teadusteatri etendused, planetaariumiloengud ja lõbusad laboratooriumid aitavad külastajatel teadusmaailma süveneda. Teaduskeskus AHHA, sihtasutus, mille on asutanud Eesti riik, Tartu Ülikool ja Tartu linn, tegutseb praegu tähetornis.

Tähetorni külastus ja planetaariumietendused rühmadele ettetellimisel
tel +372 737 5798 (AHHA)
+372 737 6932 (tähetorn)
faks +372 7375 676
e-post: ahha@ahha.ee
www.ahha.ee
Tähetorn Toomel Lossi 40, 51003 Tartu

Tartu Ülikooli ajaloost

- 1632 allkirjastas Rootsi kuningas Gustav II Adolf Tartu ülikooli – *Academia Dorpatensis*'e asutamise akti
- 1710 peatati ülikooli tegevus Rootsi ja Venemaa vahelise Põhjasõja tõttu
- 1802 taasavati Vene keisri Aleksander I dekreediga Tartus Keiserlik Dorpati Ülikool – *Kaiserliche Universität zu Dorpat*
- 1918 Saksa okupatsiooni tingimustes nimetati ülikool *Landesuniversität zu Dorpat*'iks
- 1919 1. detsembril avati ülikool Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolina. Iseseisev Eesti Vabariik oli välja kuulutatud 24. veebruaril 1918
- 1940 inkorporeeriti Eesti Vabariik Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigina Nõukogude Liitu, Tartu Ülikoolist sai Tartu Riiklik Ülikool
- 1941–1944 töötas ülikool Saksa okupatsiooni tingimustes
- 1944 taastati Eesti NSV ja Tartu Riiklik Ülikool
- 1989 sai ülikooli ametlikuks nimeks Tartu Ülikool. 1991 taastati Eesti iseseisvus

Öö valvur

Mart Kivastik

Päevalvalgel näib Tartu linna süda – Toomemägi – välja nagu iga teine Euroopa ilusam park, mistõttu üks mäele turninud inglise vanadaam hüüatas toomkirikut nähes hingeldades, kuid õnnelikult: “Mul on tunne, nagu oleksin ma Inglismaal!” Öösel oleks see vanaproua näinud mitte ainult kaunist parki, toomkiriku varemeid, mille ajalugu ulatub tagasi kolmeteistkümnendasse sajandisse, ja hulgaliselt suurmeeste kivikujusid, vaid kohanud ka suurmehi endid, kes öösiti kannatlikult oma tööd jätkavad.

Üks neist on loomulikult Friedrich Georg Wilhelm Struve, kes hoolimata oma surmast rohkem kui sada aastat tagasi ei saa kuidagi eirata rektor Ewersi käsku olla ülikooli öörektoriks. Nimelt arvas rektor, et kuna professor Struve niikuinii öösiti ei maga, vaid uurib tähti, siis võiks ta samal ajal ka unetutel ja üliõpilastel silma peal hoida ja neid karistada, kui see vajalik peaks olema. Peale selle sai professorist ööseks vabatahtlik tuletõrjuja, kes pidi häirekella lööma, kui linnas tulekahju märkas. Sest mida muud oleks teha mehel, kes öösiti ei maga, vaid vaatab taevasse?

Nii on vana Wilhelm, kes praeguseks on juba üle kahesaja aasta vana, täitnud hoolikalt oma öörektori ja tuletõrjuja kohustusi, jätkates samas usinalt oma lemmikute – kaksiktähtede uurimist. Tema Fraunhoferi refraktor ei ole kahjuks enam maailma suurim nagu kakssada aastat tagasi. Aga kakssada aastat? Mis tähtsus on kahesajal aastal, võrreldes kahetuhanda aastaga, mil Toomemäel, selsamal kohal, kus praegu asub tähetorn ja Struve oma tähti valvab, asus muistsete eestlaste linnus, mille Jaroslav Tark maha põletas. Jaroslav Targa eeskujul järgis hiljem ka Peeter I, kes Tartu uuesti hävitada lasi. Ime, et see linn ja Toomemägi üldse alles on!

Kuna täna öösel buršid linna peal ei purjuta – pedellid pole veel kedagi kohtu alla toonud – ja silmad tähevalgusest väsima kipuvad, otsustab professor pisut värsket õhku hingata, et külastada vanu sõpru. Ta jalutab Inglisillani, kus elab professor Parrot, õigemini Georg Friedrich Parrot, 1802. aastal taasavatud ülikooli esimene rektor. Struve ei saa jätta tunnistamata, et see prantslane ei ole Tartu ajaloos vähem tähtis kui Gustav II Adolf ja Johan Skytte, kes 1632. aastal ülikooli asutasid. Kuna Aleksander I-le meeldis Parrotiga prantsuse keeles juttu puhuda, siis kasutas tulevane rektor neid jutuajamisi, et veenda tsaari ülikooli avama just Tartus, mitte kusagil Miitavis, nagu oleks võinud juhtuda. Just samamoodi nagu Skytte veenis Gustav Adolfit kakssada aastat varem. Ilma Parroti prantsuse keeleta oleks Tartu kõik kaotanud – ülikoolist ja tähetornist oleks see väike linn ainult unistada võinud. Tõepoolest, Parrot on olnud Tartu päästeingel – ingel Inglisillal.

Aeglaselt edasi jalutades kohtub Struve Morgensterniga, kes pühendas ülikoolile kogu oma elu. Elokventsiprofessor Karl Simon Morgenstern juhtis ülikooli raamatukogu, asutas ülikooli kunstmuuseumi ja kinkis ülikoolile oma aia Toomemäel, pärandas ülikoolile oma raamatud ja kunstikogu. Rohkem ei oleks tal olnudki anda!

Professor Struve lahkuib Morgensterni juurest aupakliku kummardusega, et jõuda kõnelda viimasega kolmest suurmehest ja sõbrast – Johann Wilhelm Krausega, kelle

mälestusmärgiks on Toomemägi ise. Ülikooli arhitekt Krause asus Tartus tööle, loobudes sõjarekest Indoneesiasse, mis tundus küll ahvatlev, aga oli liialt palavavõitu ettevõtmine. Jumal tänatud, et see pöörane mees Indoneesiasse ei läinud, ohkab Struwe kergendatult. Sest Krause on Toomemäe rajaja. Ta ehitas tähetorni ja raamatukogu ning anatoomikumini. Ta oli ülikooli peahoone arhitekt. Toomemägi ja Tartu linn on suures osas selle seiklushimulise mehe mõttetöö vili.

Külm hakkab. Wilhelm tõmbab krae koomale ja pöördub tagasi Tähetorni juurde. Öö on liiga lühike, et kohtuda kõigi suurvaimudega, kelle mälestus Toomel kivisse on raiutud. Aga teel tähtede poole meenub talle embrüoloogia rajaja Karl Ernst von Baer, kes avastas munaraku. See oli tähtis mees, kellest ei saa vaikides mööda minna, ja siis veel see üliõpilane, eestlane või pooleldi lätlane... noor luuletaja ja boheemlane, kes sammub Toomkiriku varemete kõrval? Kristjan Jaak Peterson! Lõbus sell, kes kahjuks suri nii noorelt. Kahekümneüheselt ju elu alles algab. Aga ometi kirjutas ta tähtsaimad sõnad eesti keeles: “Kas siis selle maa keel, laulutuules ei või igavikku omale otsida!”

Professor Struve jõuab tagasi tähetorni juurde ja suunab pilgu veel viimast korda taevasse. Aega on vähe, öö saab peagi otsa. Läbi refraktori tunduvad tähed nii lähedal, justkui saaks neid puudutada, see tundub uskumatu. Sama uskumatu kui tookord, kui rektor Ewers professori öörektoriks määras. Tal polnud aimugi, kui pikaks see töö kujuneb. Et temast saab tõeline Toomemäe valvur – öö valvur.

Näitused, kontserdid, avalikud loengud,
konverentsid ja muud üritused ülikoolis:
www.kylalisele.ut.ee

toimetajad Reet Mägi, Reet Kalamees; keeleteoimetaja Marika Kullamaa; kujundaja Aide Eendra
fotod Andres Tennus, Malev Toom, Meelis Lokk; kasutatud L. Höflingeri graafilisi lehti XIX sajandist
autoriõigus Tartu Ülikool, 2004; trükise valmimist rahastab EASI keskustevõrgu programm